

ÖSTERREICHISCHE OSTHEFTE, Beč 1972, I—IV

Prikazujući po treći put u ČSP bečki stručni časopis Österreichische Osthefte informiramo ponajprije o smanjenom broju svezaka — sa šest na četiri; međutim obim je ostao isti i kreće se oko četiri stotine stranica, a od toga je oko trideset stranica na engleskom jeziku, što ranije nije bila praksa. Uz naslov časopisa i dalje je grafički jednostavno prikazan kompas na kome je smjer prema istoku osvijetljen. Taj pogled na istok pozabavio se u godini 1972. Mađarskom, Rumunjskom, Bugarskom i Sovjetskim Savezom, a zatim našom zemljom, ČSSR, Grčkom, Poljskom i Turskom. U dodatnoj listi autora cijelog godišta nalazimo dva naša autora, koje smo čitali i u ranijim godinama. To su Novica Vučić, sveučilišni profesor iz Niša i Dančo Zografski, sveučilišni profesor iz Skopja. Prvi je članak III sveska Vučićev, a nosi naslov »Nezaposlenost i konjunktura u Jugoslaviji«. ¹ U iznošenju uzroka i posljedica nezaposlenosti autor se suprotstavio mišljenju da je konjunktorni ciklus najveće zlo naše privrede. Naprotiv, on govori o »depresijama« kroz koje je zemlja prošla u toku privredne i socijalne reforme, pa prati događaje od uvođenja radničkog samoupravljanja dalje, razračunavajući se i s ideolozima samoupravnog socijalizma, smatrajući njihove postavke o plemenitosti čovjeka, sklonog svom bližnjem, koga samo privatno vlasništvo u tim njegovim osobinama deformira — neodrživom iluzijom.

Analizirajući članke J. Đorđevića, (O samoupravnom i odgovornom društvu, Službeni list SFRJ, Beograd 1971), M. Markovića (Rešenje je u socijalističkoj demokratizaciji, Književne novine, Beograd, maj 1971), F. Černea (Kejns i problem socijalizma, Gledišta, 2, Beograd 1971), autor je ukazao na to kako su neriješeni privredni problemi doveli do pojave »slijepog nacionalizma«, te zaključuje da jugoslavenski narod zaslužuje bolju sudbinu od one koju mu pruža jedan »laissez-faire sistem«. »Nezaposlenost je posljedica neuspjeha privrednog sistema«, zaključuje autor u prvom poglavlju. Drugo poglavlje bavi se neposrednim statističkim podacima o nezaposlenosti u nas, i to od godine 1952. do 1970, kad je broj nezaposlenih porastao od 72.000 na 336.000. Reforma od godine 1965, kaže autor kritički, nije imala »ni jedne jedine riječi za problem zaposlenja«. Nezaposlenost je rasla i s njome i ekonomska emigracija. Navodeći o njoj statističke podatke, Vučić je zaključio drugo poglavlje svoje rasprave ovom konstatacijom i pitanjem: »U promjenama Ustava ne nalazim ništa, ili gotovo ništa što bi dodirivalo ove probleme, ili što bi pridonijelo njihovom rješavanju, iako to predstavlja temeljnu i primarnu problematiku s kojom bi se vodeće intelektualne snage društva morale pozabaviti. Jedno je sigurno, a to je da narod neće više dugo biti voljan da podnosi nezaposlenost koja [...] prati današnji samoupravni socijalizam, a po mome mišljenju, i mora i pratiti. U čemu je dakle ispravno rješenje?«²

¹ Str. 235—264.

² III, 262.

Treći je dio kratak a naslov mu je »Socijalistički preduvjet za zaposlenost sviju«. U njemu autor polazi od teoretske postavke socijalizma, koji je proklamirao »pravo na rad«, te naglašava i aktualnost postavki Komunističkog manifesta iz godine 1848. Svoju vjeru u ono što je marksizam postavio kao Program socijalizma, Vučić tumači ovako: »Samo ako čovjek oblikuje društvo, i ako je privredna mašina podređena ciljevima čovjekove sreće, i samo ako čovjek aktivno sudjeluje u društvenom procesu, može savladati ono što ga danas dovodi do očajanja, a to je strah od nezaposlenosti, samoća i osjećaj nemoći. Pobjeda nad autoritativnim sistemima svake vrste bit će moguća samo onda ako se samoupravno društvo ne povuče, nego pređe u napad, te radi na ostvarenju onoga što je marksizam postavio kao Program socijalizma.«³

D. Zografski piše o »Pojavi kapitalizma u Makedoniji«⁴ te daje analizu društveno-ekonomskih prilika u Makedoniji od vremena turske vladavine, tj. patrijarhalne, prirodne privrede na bazi izmjene robe, dalje.

F. W. Carter sa University Collegea u Londonu dao je iscrpan prikaz o »Trgovinskim odnosima Bugarske sa susjednim zemljama«⁵ u kome je preposljednje poglavlje posvećeno suradnji s Jugoslavijom. Autor konstatira znatan porast uvoza i izvoza od godine 1955. dalje; od 1963. godine uz poljoprivredne i prehrambene artikle Bugarska izvozi u Jugoslaviju i proizvode željezne, čelične i kemijske industrije. Jedna tabela pokazuje porast bugarskog izvoza i uvoza industrijskih sirovina; druga tabela daje uvid u najvažnije artikle koje Bugarska izvozi u Jugoslaviju i uvozi iz nje — izražene u dolarima, a odnosi se na godinu 1970. Autor se osvrnuo i na turizam između tih dviju zemalja, pa je konstatirao obostrani porast. Godine 1964. posjetilo je Bugarsku 10.000 naših turista, a 1967. godine se taj broj popeo na 126.000. Broj bugarskih turista kod nas porastao je od 3804 (god. 1960) na 69.413 (god. 1968). Autor informira još i o suradnji tih dviju zemalja na području ribolova, na veterinarskim i sanitarnim pitanjima, i na suzbijanju štetoinja o čemu su izrađeni i zajednički programi. Analizirajući još u predašnjem poglavlju trgovinske odnose Bugarske s Rumunjskom, Grčkom i Turskom, autor je na kraju mogao konstatirati da se privredna kooperacija balkanskih zemalja nalazi u novoj, progresivnoj fazi, koju — uz ostalo — karakteriziraju i poboljšani uvjeti saobraćaja, pošte i dr.

Još se tri teksta odnose na našu zemlju. To je izvještaj o simpoziju u Beogradu i dvije recenzije knjiga.

O internacionalnom simpoziju, održanom u Beogradu od 24—26. novembra 1971. godine, pod naslovom »Jugoslavenska revolucija od godine 1941. i Evropa«, a koji je organizirao Balkanski institut Srpske akademije nauka u suradnji s još nekim naučnim ustanovama, izvijestio je sveučilišni profesor iz Krakova Henryk Batowski. Nabrajajući održane referate, naročito je istakao P. Moračin (»Odnos KPJ i Kominterne godine 1941«), Z. Antoničev (»KPJ i Kominterna potkraj 1941. i na početku 1942.«) i V. Strugara (»Prikaz jugoslavenskih događaja u nekim historijskim knjigama o II svjetskom ratu«). Autor izvještaja, koji je i sam sudjelovao u radu referatom »O diplomatskim događajima na Balkanu prije i poslije puča od 27. marta«, smatra simpozij uspješnim, iako je program bio ponešto pretrpan. Naglašava da su referati stranih gostiju (iz Haaga, Osla, Pariza, Londona i dr.) istakli značenje puča od 27. III i za kasnije događaje

³ III, 263.

⁴ II, str. 174—180.

⁵ II, str. 181—197.

evropskog rata. To su, kaže profesor Batovski, i jugoslavenski sugovornici »samosvjesno i ponosno« isticali, pa je dobio dojam da naši učenjaci jugoslavenskim partizanima pripisuju vodeću ulogu u evropskom pokretu otpora. S time se, informira dalje autor teksta, sovjetski gosti nisu mogli složiti. U cjelokupnoj klimi autor je osjetio i »kritičko držanje« naših referenata prema Bugarima.⁶

Walter Lukan, cand. phil, dakle student, koji vodi biblioteku austrijskog Instituta za istočnu i jugoistočnu Evropu u Beču, recenzirao je knjigu češke historičarke Milade Paulové »Tajny vybor (Maffie) a spoluprase s Jihoslovany v letech 1916—1918«, Prag 1968, (Tajni odbor i suradnja s Jugoslavenima u godinama 1916—1918).⁷ U deset sitno štampanih stupaca sa 21 bilješkom autor je iscrpno izvjestio o djelu Paulové pri čemu je pokazao poznavanje naše historiografije i memoara, koji se odnose na tu problematiku.⁸ »Pozno djelo« Paulové — kako kaže autor recenzije — rezultat je naučnog istraživanja započetog još 1928. godine. Autorica suvereno poznaje nacionalna kretanja naroda Habsburške Monarhije, a izobilje teško pristupačnih ili nepoznatih izvora iz različitih arhiva, intervjuua s političkim sudionicima događaja, stenografskih zapisaka i dr., spomenutih ili objavljenih u toj knjizi, čini da se to djelo može smatrati historijskim izvorom (Charakter einer historischen Primärquelle). Spominje da autorica nije imala lični uvid u zapise Vjekoslava Spinčića sa sjednica Jugoslavenskog kluba, koji se nalaze u zagrebačkom Državnom arhivu, ni u akte bečkog Ministarstva pravosuđa i unutrašnjih poslova koji se nalaze u Državnom arhivu Slovenije. Paulova se samo posredno koristila materijalima bečkih arhiva, pa autor recenzije upozorava da se baš u bečkom Ratnom arhivu — navodi i odjeljenja — nalazi još mnogo neistraženih dokumenata koji se odnose na jugoslavenski pokret iz prvoga svjetskog rata i djelatnost pojedinih članova Slovenskog tajnog odbora, koji, kao ni češki, Austrija nije otkrila.

U svojoj knjizi Paulová nije išla za tim da tumači složeni problem raspada Habsburške Monarhije; njoj je cilj da prezentira važan novi materijal o Slovenskom i Češkom tajnom odboru, te njihovoj suradnji s političkim vođama. Definitivno vrednovanje prepušta budućnosti, što ne znači da se ne upušta u interpretaciju, analizu i izricanje svoga suda o pojedinim izvorima. U tome djelu, za razliku od ranijih, autorica je pokušala dati i širu socijalnu pozadinu djelatnosti pojedinih političkih ličnosti. To joj je — kaže recenzent — djelomično uspjelo za Čehe, a nije za Slovence. Uplivu jugoslavenskog unitarizma ne pridaje više onu važnost, kao u svojim ranijim djelima. Unatoč tome, smatra recenzent, autorici nije pošlo za rukom da jasno odredi specifični nacionalni položaj Slovenaca, zbog teritorijalnih zahtjeva Italije, a ni da prosudi politiku Jugoslavenskog kluba sa stanovišta prava na samoopredjeljenje. Način na koji Paulová prati

⁶ II, 218—220.

⁷ IV, 418—424.

⁸ Tako se, npr., poziva na D. Jankovićevo »Jugoslavensko pitanje i Krfska deklaracija«, Beograd 1967. i J. Pleterskog »Prva odločitev Slovencev za Jugoslavijo«, Ljubljana 1971; upozorava da F. Šišić antidualističku adresu starčevićanaca nije uvrstio u svoju zbirku dokumenata (Dokumenti o postanku Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, Zagreb 1920); čudi se da Paulova ne pozna zapise B. Borštnika pod naslovom »O naši mafiji«, Misel in delo, IV/12, Ljubljana 1938, dok se Josef Matl koristio tim podacima, objavivši u »Austrijskom vojnom časopisu«, 1967, raspravu »Die slawische propagandistische Widerstands- und Untergrundbewegung gegen den Habsburgerstaat; smatra da neke tvrdnje slovenskog socijaldemokrata H. Tume o J. Kreku, navedene u memoarima »Iz mojega življenja«, Ljubljana 1937 — ne stoje, itd.; IV, 418—423.

kretanje jugoslavenskog pokreta autor smatra formalističkim, jer ga vidi »pro-austrijskim« ili »antiaustrijskim«, umjesto da analizira unutarnju strukturu i »sociološku dubinu« toga pokreta. U sličnu pogrešku zapada i kad govori o »oportunističkoj« i »neoportunističkoj« politici, pa s tog stanovišta vrednuje i konferenciju zastupnika Hrvatsko-slovenskog kluba s predsjedništvom društva »Český svaz« u Beču 1917. godine, itd.

Recenzent naglašava korisnost poglavlja o Slovenskom tajnom odboru zato što donosi obilje novih podataka; smatra da je zasluga autorice što je adresa Hrvatsko-srpske koalicije od 7. maja 1917. upućena Hrvatskom saboru ocijenjena — u biti — kao jugoslavenska. Uz ostalo, recenzent još naglašava važnost izloženih činjenica, koje se odnose na odlazak češke i jugoslavenske delegacije u Ženevu u oktobru 1918. godine, to više što su jugoslavenski historičari o tome pitanju imali drugačije stanovište. Recenzent još pažljivo spominje da brošura G. Žerjava, »Nacionalna granica na jugu. Prilog ostvarenju samoopredjeljenja naroda u Austro-Ugarskoj«, nije ostala u rukopisu, kako Paulová kaže u svom djelu, već je štampana u Zagrebu godine 1917, te je izazvala jak njemački protest.

Na kraju, recenzent naglašava da je djelo M. Paulové važan doprinos čehoslovačkoj, jugoslavenskoj, a i austrijskoj historiografiji.

Asistent Instituta za slavensku filologiju u Beču Gerhard Neweklowsky osvrnuo se na knjigu Josefa Breua pod naslovom »Die Kroatensiedlung in Burgenland und den anschliessenden Gebieten«, Beč 1970.⁹ Djelo je geografsko-historijska studija popraćena sa 17 karata i 32 slike. Autora zaokupljaju ova dva pitanja: kakav je udio imala hrvatska narodnost u oblikovanju današnjeg kulturnog profila Gradišća i kakav je upliv novi životni prostor imao na došljake? Recenzent, koji je i autor rasprave »Hrvatska narječja u Gradišću«,¹⁰ što će reći da se i sam bavi sličnom problematikom, smatra topografski dio te knjige njenom jezgrom, te izričito hvali u njemu prikazanu rasprostranjenost Hrvata u Gradišću i susjednim krajevima u XVI stoljeću.

Općenito se mora ustvrditi da Österreichische Osthefte obiluju recenzijama, iscrpnim ili kraćim, te zato odlično informiraju svoju čitalačku publiku o novostima na području međunarodne historiografije. Svakako, to zahtijeva i priličan broj suradnika. U godini 1972. ima ih svega 47, a očito je da zajedno vladaju svim evropskim jezicima. Sve to navodi i nas da se još zadržimo na recenzijama toga bečkog časopisa. U prvom svesku informirani smo o djelu sveučilišnog profesora iz Bukurešta N. Velichija o bugarskoj dijaspori u Vlaškoj¹¹, o grčkom školstvu u Makedoniji (grčkoj) u toku posljednjeg stoljeća turske vladavine — o djelu profesora St. I. Papadopouloua,¹² pisao je M. D. Peyfuss; Thorwi Eckhardt je iznijela podosta prigovora sorbonskom profesoru Rogeru Portalu u povodu njemačkog prijevoda njegova djela o Slavenima u seriji »Peuples et Nations«.¹³

⁹ Naseljenje Hrvata u Gradišću i susjednim područjima, I, 111—112.

¹⁰ Objavljeno u Wiener slavistisches Jahrbuch, sv. XV, Graz—Wien—Köln, 1969.

¹¹ C. N. Velichi: La contribution de l'émigration bulgare de Valachie à la renaissance politique et culturelle du peuple bulgare (1762—1850). Bucarest 1970; I, 113—114.

¹² I, 122—123; originalni naslov na grčkom jeziku štampan je latinskim alfabedom, ali ga ovdje ne ponavljamo. Djelo je izašlo u Solunu 1970. godine.

¹³ R. Portal: Die Slawen. Von Völkern zu Nationen. Kindlers-Kulturgeschichte, München 1971; I, 123—124.

Opširnija recenzija govori o povijesti Austrije u XX stoljeću.¹⁴ Autor je austrijski socijaldemokrat K. Stadler, koji je gotovo cijeli život predavao na engleskim sveučilištima, pa je djelo publicirano u Londonu, na engleskom jeziku, sa namjerom da neaustrijsku publiku upozna sa suvremenom austrijskom historijom. Recenzent naročito ističe da je to prvo takvo djelo koje je napisao austrijski socijaldemokrat, pa u mnogo čemu obogaćuje dotadašnju austrijsku historiografiju, koja je — konzervativa — negativno prosuđivala socijalnu demokraciju u Austriji. Recenzentu F. Fellneru, predstojniku historijskog instituta u Salzburgu, u istom broju odgovara sam autor. Hvaleći najprije »korektnu i mislima bogatu« recenziju, autor tumači neke svoje stavove za koje ima dojam da ih rezenzenz nije sasvim ispravno shvatio. Tako npr. naročitu važnost pridaje tzv. »procesu identifikacije« kod Austrijanaca, tj. prikazu, tumačenju toga, dok mu se borba za duhovnu i političku slobodu, za socijalnu pravdu, ne čini tipičnom za Austriju, već u njoj vidi opći evropski proces. U replici dolazi do izražaja i autorov kritički stav prema austrijskoj historiografiji uopće, koju smatra suviše ograničenom na političku i diplomatsku povijest. Nadalje je komentirana Povijest Rumunije, koja obuhvaća razdoblje »od početaka do X partijskog kongresa« godine 1969.¹⁵ Historičar Ivan Dujčev s Bugarske akademije nauka u Sofiji pisao je o jednom problemu bizantologije, o nastavku kronike Jovana Skilicesa (9—11. stoljeća);¹⁶ jedan student iz Kölna prikazao je skupno djelo poljskih historičara, koje se odnosi na njemačku iredentu, a objavljeno je u Krakovu 1971. godine.¹⁷ U istom svesku komentiraju se tri djela o istočnoj crkvi,¹⁸ pa poslije stručnog osvrtu, nesignirani komentator dodaje ovu tehničku primjebdu: hvali onu izdavačku kuću u Beču (Hollinek-Verlag) koja bilješke stavlja ispod teksta, a ne na kraju! Profesor G. Wytzens, predstojnik Instituta za slavensku filologiju u Beču, informirao je o njemačkom prijevodu staroruskog pjesništva od 11—18. stoljeća publiciranom u Leipzigu godine 1971.¹⁹

Ostaje još dvadesetak recenzija i prikaza koje nije moguće sve spomenuti. U potpunosti, međutim, ovu našu predodžbu o recenzijama još informacijom da je glavni urednik toga časopisa, docentica T. Eckhardt u II svesku objavila prikaz i jednog romana, publiciranog u Poljskoj 1950. godine. Riječ je o njemačkom prijevodu autobiografije jedne poljske Jevrejke koja je uspjela prikriti svoju rasnu pripadnost, pa je kao Poljakinja stigla na prisilni rad u Njemačku. Zajedno s ostalim progonjenim »istočnim narodima«, »društvenim šljomom«, Rusima i Srbima, proživljava ratne godine pod najtežim uvjetima, da bi odmah po svršetku rata, još kao maturantica, napisala svoja sjećanja. T. Eckhardt smatra da je tom knjigom ispunjena jedna dosadašnja praznina.²⁰ Vratimo se na kraju još na rasprave i članke toga bečkog časopisa, koji se ne odnose na našu zemlju. Ima ih 17 u cijelom godištu. Spomenuta dva, objavljena

¹⁴ K. R. Stadler, Austria, London 1971; I, 114—120.

¹⁵ M. Constantinescu—C. Daicovicin—St. Pasen, Istoria Românieicompendiu, Bucuresti 1969; II, 231—235.

¹⁶ Die Urheberschaft des Skylitzes-Fortsetzung, II, 236—241.

¹⁷ III, 344—345.

¹⁸ III, 346—348. G. Simon: Die Kirchen in Russland. Berichte, Dokumente. München 1970; M. Lehmann: Leitfaden der Ostkirchen, Wien 1969; M. Lehman: Im Grenzland der Kirchen. Der Standort der katholischen und der orthodoxen Theologie, Wien—München, 1967.

¹⁹ III, 343, Altrussische Dichtung.

²⁰ K. Nowakowska: Das Brot der Feinde. Wien—Frankfurt—Zürich 1971; II, 247—248.

na engleskom jeziku, odnose se na Mađarsku i Rumuniju: T. Spira profesor iz Kanade (Charlottetown) objavio je raspravu o razvoju mađarske nacionalne svijesti,²¹ a K. Hitchins sa Illinois univerziteta o rumunjskom pitanju u Mađarskoj²². Na Mađarsku se odnose još ovi članci: Th. Reith: Tvornička privreda u Mađarskoj;²³ D. Korbuly: Mađarsko plemstvo u XIX stoljeću;²⁴ E. Jávorka: Investiciona politika u Mađarskoj²⁵; G. Biró: Mađarska vanjska trgovina.²⁶ Austrija je dotaknuta člancima: K. Wessely: Stav Austrije u okviru industrijalizacije Evrope²⁷ i J. Berlin: Američka diplomacija u pitanju Gradišća 1919—1920²⁸. Poljska: G. Birkfellner, »Jan Kasprovicz — poljski pjesnik na jednoj austrijskoj katedri«.²⁹ ČSSR: S. Potač: Uloga bankovnog sistema u privredi ČSSR³⁰. Bugarska: D. Statkov: Goethe u Bugarskoj, razmatranja u povodu najnovijih prijevoda Goetheovih djela na bugarski jezik.³¹ T. Eckhardt objavila je gotovo cijelu studiju o bugarskom pjesniku Jovkovu.³² Rumunija: D. Berindei: Postanak rumunjske države³³. SSSR: K. Marko: Disidenti u Sovjetskom Savezu³⁴; isti: »Sovjetska ideologija« danas. Dokumenti.³⁵

Uz to je redakcija časopisa informirala o stanju slavenskih jezika na austrijskim školama³⁶, a C. H. Verhaar, glavni suradnik Instituta za istočnu Evropu sveučilišta u Amsterdamu, izvijestio je o studiju slavenskih jezika na pojedinim nizozemskim sveučilištima i ostalim visokim školama (Amsterdam, Leiden, Utrecht, Groningen, Rotterdam, Haag i dr.).³⁷ Već spomenuti Kanađanin T. Spira iscrpno je informirao o novijim historijskim časopisima u Mađarskoj, rasporedivši ih po tematici.

Branka Pribić

²¹ T. Spira: The growth of Magyar national awareness; I, 49—60.

²² The Rumanian Question in Hungary, III, 282—289.

²³ I, 23—36.

²⁴ I, 37—47.

²⁵ II, 137—147.

²⁶ IV, 357—368.

²⁷ II, 125—136.

²⁸ III, 290—300.

²⁹ III, 306—309.

³⁰ IV, 349—356.

³¹ II, 161—171.

³² I, 61—88.

³³ II, 149—159.

³⁴ I, 1—22.

³⁵ IV, 369—391.

³⁶ III, 301—305.

³⁷ IV, 392—398.